

O‘ZBEKISTONDA IJTIMOIIY ADOLATNI RIVOJLANTIRISHNING O‘ZIGA HUSUSIYATLARI

Teshaboyev Muhiddin Ma'rifovich

falsafa fanlari ishlab chiqish falsafa doktori (PhD), TATU FF dotsenti

muhiddinsifat82@gmail.com

Annotatsiya O‘zbekistonda adolatni o‘rnatishdagi muammolar ko‘plikda, ularning boshlang‘ich sabablari tarixiy, iqtisodiy, siyosiy va huquqiy xususiyatlardan kelib chiqadi. Shuning uchun, ularni samarali hal etish yo‘llari ham ko‘plikda bo‘ladi. Birinchi qadamda, O‘zbekistonda adolatni o‘rnatishdagi muammolarni to‘liq aniqlash va tahlil qilish kerak. Unda, ularning turli turdagi sabablari, muhimlik darajasi, adolatlik bo‘lishi, uning prinsiplari va boshqa muammolar ko‘rsatiladi. Ikkinchi qadamda, O‘zbekistonda adolatni o‘rnatishdagi muammolarni hal etish uchun huquqiy mexanizmlarni rivojlantirish kerak. Bu mexanizmlarning o‘ziga xos xususiyatlari bo‘lib, ular adolatni o‘rnatishda muhim rol o‘ynaydi. Masalan, huquqiy tizimning o‘ziga xos xususiyatlari bo‘lib, unda huquqiy me‘yorlarni ta‘minlash, huquqiy jamoatning muhim ahamiyatga ega bo‘lishini ta‘minlash va boshqa muammolar ko‘rsatiladi. Uchinchi qadamda, yurtimizda adolatni o‘rnatishdagi muammolarni hal etish uchun ijtimoiy mexanizmlarni rivojlantirish kerak. Ularning o‘ziga xos xususiyatlari bo‘lib, unda jamoatning ijtimoiy faoliyatiga ta‘sir etish va ularning adolatlik bo‘lishiga yordam berish ko‘rsatiladi. Masalan, mehnatkashlarni himoya qilish va ularning adolatlik bo‘lishiga yordam berish uchun, ijtimoiy mexanizmlarni rivojlantirish kerak. O‘zbekistonda adolatni o‘rnatishdagi muammolarni samarali hal etish yo‘llari boshqa mamlakatlarda ham ko‘plikda ko‘rib chiqilgan. Shuning uchun, ularni o‘rganib, muammolarni tozalash va ularni hal etish uchun tajribalar ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: fuqarolik jamiyat, huquqiy davlat, Konstitutsiya, Siyosiy, iqtisodiy, huquqiy tizim, erkinlik, adolat, Fuqarolik jamiyati

Asosiy qism

O'zbekistonda ijtimoiy adolatni qaror toptirishda birinchi navbatda, ularni to'liq aniqlash va tahlil qilish kerak. Unda, ularning sabablari, muhimlik darajasi, ularni bartaraf etish uchun kerakli mexanizmlar va boshqa muammolar ko'rsatiladi.

Ikkinchi qadamda, to'siqlarni bartaraf etish uchun huquqiy mexanizmlarni rivojlantirish kerak. Bu mexanizmlarning o'ziga xos xususiyatlari bo'lib, ular to'siqlarni bartaraf etishda muhim rol o'ynaydi. Masalan, to'siqlarni hali tezkor hal etish, to'siqlarni bartaraf etish uchun huquqiy narxlarni muayyanlash va boshqa muammolar ko'rsatiladi.

Uchinchi qadamda, to'siqlarni bartaraf etish uchun ijtimoiy mexanizmlarni rivojlantirish kerak. Ularning o'ziga xos xususiyatlari bo'lib, unda jamoatning ijtimoiy faoliyatiga ta'sir etish va to'siqlarni bartaraf etish uchun yordam berish lozim bo'ladi. Masalan, to'siqlarni bartaraf etish uchun jamoatning ta'minoti va ta'sirchan yo'llarni qo'llash kerak.

O'zbekistonda ijtimoiy adolatni qaror toptirishdagi to'siqlarni bartaraf etish uchun undagi muammolarni to'liq aniqlash, huquqiy mexanizmlarni rivojlantirish va ijtimoiy mexanizmlarni rivojlantirish kerak. Bu yo'llar o'ziga xos xususiyatlari bo'lib, ular adolatni o'rnatishda muhim rol o'ynaydi.

Ijtimoiy adolatni ta'minlashda fuqarolik jamiyatining yuqori qatlamini individual tanlov, guruhlar, siyosiy partiyalar, nodavlat tashkilotlar, harakatlar, klublar va boshqalarning siyosiy va madaniy farqlariga qaramay birdek harakat qilishi lozim. Shu tariqa madaniy-siyosiy plyuralizmga erishiladi. Bu esa, o'z navbatida, barcha fuqarolarning iroda erkinligini ta'minlaydi, mafkuraviy qoliqlar yo'qoladi. Fuqarolik jamiyatining bu qatlamiga jamiyatning davlat-siyosiy tizimi bilan aloqada bo'lgan eng faol institutlar kiradi, ular asosan siyosiy partiyalar va nodavlat tashkilotlardir. Fuqarolik jamiyati institutlari va tashkilotlarining faoliyati hokimiyat taqsimotini o'zgartirishga qaratilgan va shuning uchun siyosiy xarakterga ega. Bu nafaqat siyosiy partiyalarga, balki ijtimoiy miqyosda o'z maqsadlariga yechim izlayotgan guruhlariga ham tegishli. Shunday qilib, fuqarolik jamiyatini siyosiy bo'lmagan ijtimoiy munosabatlar va institutlar tizimi

sifatida tavsiflash mumkin emas. Bu jamiyatning genezisi uni iqtisodiy, ijtimoiy-siyosiy, diniy, ma'naviy, oilaviy va boshqa munosabatlarning silliq tizimiga aylantiradi, jamiyat fuqarolarining xohish-irodasini ifodalaydi. Fuqarolik jamiyatining mavjudligi va shakllanishi teng huquqli va muayyan fazilatlarga ega bo'lgan fuqarolarsiz mumkin emas. Inson yuksak ma'naviy-axloqiy ideallarga, ilg'or dunyoqarashga ega bo'lsagina uni fuqaro deyish mumkin. Bunday shaxslarning jamoat birlashmalari va muassasalari bilan munosabatlari butunlay boshqacha. Yetarli darajada rivojlangan fuqarolik jamiyatlarida inson jamoalarga jalb etilishi bilan o'zining individual fazilatlarini yo'qotmaydi, aksincha, yuksak ma'naviyatga ega bo'ladi. Shunday qilib, fuqarolik jamiyatining bir qator tamoyillarini qayd etish mumkin: siyosiy sohadagi barcha insonlarning huquq va erkinliklarining tengligi; butun dunyoda amaldagi qonunlar bilan fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilishni ta'minlash; xususiy mulkka egalik qilish yoki mehnat uchun adolatli haq olish huquqiga asoslangan iqtisodiy mustaqillik; fuqarolarning partiyalar va fuqarolik harakatlari (nodavlat notijorat tashkilotlari) tuzish erkinligi; fan, madaniyat, ta'lim va fuqarolarning bilim olishi uchun zarur moddiy va boshqa shart-sharoitlarni ta'minlash; faqat qonun bilan tartibga solinadigan va davlat senzurasiga solinmaydigan ommaviy axborot vositalarini yaratish va faoliyat yuritish; davlat va fuqarolik jamiyati o'rtasidagi munosabatlarni tartibga soluvchi mexanizmning mavjudligi (konsensus mexanizmi). Jamiyatning demokratiya sari olg'a siljishi bilan uning har bir a'zosining qabul qilgan qarorlari uchun mas'uliyati bir necha barobar ortadi. Fuqarolik madaniyatisiz fuqarolik jamiyati haqida gapirish umuman o'rinsiz. Bu konsepsiya shaxsning ijtimoiy masalalarni idrok etish qobiliyatini belgilaydi, uning bu masalalarni amalga oshirishda qanchalik faolligini ko'rsatadi.

Muammo bo'yicha biz to'xtalgan g'oya va pozitsiyalarni umumlashtirib, fuqarolik jamiyati va davlat o'rtasidagi munosabatlarga oid bir nechta pozitsiyalarni shakllantirishimiz mumkin:

1. "Fuqarolik jamiyati" va "davlat" tushunchalari global jamiyatning turli xil, ammo ichki o'zaro bog'liq elementlarini ifodalaydi.

2. Fuqarolik jamiyati va davlat funksiyalarini ajratish tabiiy va huquqiy jarayondir. U bir tomondan hayotning ijtimoiy-iqtisodiy va ma'naviy tomonlarini, ikkinchi tomondan hayotning siyosiy tomonlarini tavsiflaydi.

3. Fuqarolik jamiyati – siyosiy tizimning negizini tashkil qiladi, davlatni belgilaydi va shart qiladi.

4. Fuqarolik jamiyati hayot qonunlari anarxiyadan iborat bo'lgan avtonom shaxslar uyushmasi emas. Bu fuqarolarning moddiy va ma'naviy hayotini ta'minlovchi odamlar jamoasidir. Davlat fuqarolik jamiyatining rasmiy ko'rinishidir.

5. Fuqarolik jamiyati a'zolarining o'z-o'zini faolligi va birlashmalarning xilma-xilligi nuqtai nazaridan qanchalik rivojlangan bo'lsa, davlat shunchalik demokratik rivojlanadi. Bu fikrni boshqacha ifodalash ham mumkin. Ya'ni, siyosiy tuzilma qanchalik demokratik bo'lsa, fuqarolik jamiyatining rivojlanishi shunchalik ta'minlanadi.

Fuqarolik jamiyati – insoniyat sivilizatsiyasining zamonaviy davrida shaxslar, guruhlar va birlashmalar o'rtasida iqtisodiy, madaniy, huquqiy va siyosiy munosabatlar rivojlangan jamiyatdir.

Hozirgi vaqtda fuqarolik jamiyati institutlari va nodavlat notijorat tashkilotlari o'z jamiyatlarida siyosiy qo'llab-quvvatlash, yangi tashabbuslarni kuzatish va hukumatlarning jamoatchilik oldida mas'uliyatini oshirishda muhim rol o'ynamoqda. Ular umumiy qadriyatlar, ya'ni demokratiya va inson huquqlarini hurmat qilish, qonun ustuvorligi, samarali boshqaruv, bozor iqtisodiyoti tamoyillari va barqaror rivojlanishga asoslangan demokratik va bozorga yo'naltirilgan islohotlarni ilgari surishning faol ishtirokchisi bo'lishi mumkin. Nodavlat notijorat tashkilotlari butun dunyoda o'z faoliyatini yo'lga qo'ygan, desak xato bo'lmaydi. Bugungi kunda bunday tashkilotlar faoliyat ko'rsatmaydigan davlat deyarli yo'q. Davlatlar o'zlarining dolzarb muammolarini fuqarolarning ko'magi va bevosita ishtirokida hal etish zarurligini tushunadi. Shu bois barcha mamlakatlarda nodavlat notijorat tashkilotlarining erkin va samarali faoliyatini ta'minlashga harakat qilinmoqda.

Adabiyotlar

1. Marifovich T. M. HISTORICAL-CONCEPTUAL ANALYSIS OF EQUALITY AND SOCIAL JUSTICE IN ISLAMIC TEACHING //Frontline Social Sciences and History Journal. – 2023. – Т. 3. – №. 07. – С. 26-33.
2. Тешабоев М. ИЖТИМОЙ АДОЛАТНИ ТА’МИНЛАШНИНГ ПРИНСИПАЛ MASALALARI //Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари/Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук/Actual Problems of Humanities and Social Sciences. – 2023. – Т. 3. – №. 8.
3. Teshaboev M. M. PROSPECTS FOR IMPROVING THE QUALITY OF EDUCATION AND EDUCATION WITHOUT CORRUPTION IN THE NEW UZBEKISTAN //Research Focus. – 2023. – Т. 2. – №. 1. – С. 534-541.
4. Тешабоев М. М. ИЖТИМОЙ АДОЛАТ ВА ИЖТИМОЙ ТЕНГЛИК ТУШУНЧАСИ ҲАҚИДА ТУРЛИЧА ФИКРЛАР //Academic research in educational sciences. – 2023. – Т. 5. – №. NUU Conference 2. – С. 668-676.
5. Тешабоев М. М. АХЛОҚИЙ МАДАНИЯТ ТУЗИЛМАСИ ВА МОДЕЛЛАРИ //ILMIY XABARNOMA. – Т. 37.
6. Тешабоев М. М. Формирование основ нравственной культуры личности в образовательном процессе и гуманистическое мировоззрение //Credo new. – 2011. – №. 1. – С. 19-19.
7. Teshaboev M. Moral Upbringing In Educational Sphere //The American Journal of Social Science and Education Innovations. – 2021. – Т. 3. – №. 06. – С. 180-184.